

ЧЕРКВАТА В С. ЦАРЕВЕЦ

Васил АТАНАСОВ¹⁾

Abstract. The church "St. Nicholas" is located in the village of Tsarevets (Tsarevo village), ten kilometers from Mezdra. Until 1936 the village was called Wallachian village. The church in Tsarevo Selo in construction is similar to the with the churches in the Belogradchik villages of Gorni Lom, Varbovo and Chuprene. Nowadays, the church has been restored, but before that it was looted by treasure hunters. The state of the church in 1937 was described by Atanassov (1937).

Keywords: church in Tsarevo village, Atanassov

Васил Атанасов (1876-1943) (Бояджиева, 1944)

Царевоселската старинна църква

След първите опити за освобождението на България от турското робство, правени от сина на Срацимир, Константин, в Западна България настава един бурен период на смяна на културата. Всички обществени сгради, черкви и дворци, които не са могли да се приспособят в служба на новите господари, били изгорени и сринати, за да бъде използван техния материал в нови постройки, в зависимост от нуждите и разбиранията на новите владетели. Този период на културен преход продължава почти до началото на XVII столетие, от който момент застава едно затишие, едно смекчение в отношенията между новите господари и раята, въпреки даже заредилите се въстания като Чипровското и др., насочени против турското владичество.

Тези отношения и веротърпимост създават в българското племе от Бдинския край един строителен подем и обнова на черкви, манастири и параклици, както и други обществени постройки на създадените еснафски сдружения.

Няма село или град, в който да не е изградена на мястото на разрушената черква, нова или да не бъде възобновена старата такава. А манастири и параклиси изникват и в най-зарънтените къшета на Западния Балкан – дори и в Дунавската равнина. На какво се дължи тази веротърпимост и свобода, е въпрос за едно по-обстойно изследване, обаче факт е, че от Искъра до Морава от това възраждане са останали доста паметници, за да може да се поддържа това твърдение.

През този период на строителен подем се започва и възобновяването на всички фрески в старите оцелели храмове и параклиси, както и в новите такива, където се разцъвява една черковна

живопис, която към края на XVIII век виждаме да е оформена в три школи; тревненска, дебърска и средно-специфично видинска – със своя натурализъм, като продължение на старото западно, от Второто Българско царство, изкуство. Вън от тези школи, в Чипровци се развива в зависимост от католическата религия и още една – четвърта, произведенията на която носят съвсем чуждо западно влияние.

Всяка една от тези школи, които се броят за ървенство, е оставила достатъчно паметници в кавалетна и фрескова стенна живопис, по които може с положителност да се съди в преценка тяхното развитие и постигнатите художествени резултати.

Броят на черквите, възобновени през този период с черковна живопис, не са малко. Между тях са: „Св. Перка“ и „Св. Панталеймон“ във Видин, Горно-Ломската, Върбовската, Чупренската, Борунската, Люта, Чипровци, Горно Озировската и др.

Между тези черкви по своите художествени фрески може да се подреди и Царевоселската.²⁾

По направата си черквата е еднокорабна, с едно отделение в размер: 8/6/3 м при една дебелина на стените от 0,80 м. Тя е построена от камък и хоросан, и тук – там по някоя тухла от по-старинен произход. Черквата е покрита с големи плочи върху полуцилиндричен свод, направен от бигор и се осветява от южната страна от два прозореца, които представляват тънки пролуки с едно четвъртило разширение от вътрешната страна, през които може да влезе само ограничена светлина.

В черквата се влиза от запад през една врата с размер: 1,20/1,80 м, над която има една закръглена ниша и друга една – четвъртилата от едната страна на първата. По своя строеж тя отговаря на черквите от края на Второто Българско царство, от Видинския край.

Техниката на стенната живопис в тази черква е изразена, най-напред, в изравняване на стената с един пласт мазилка от кал, примесена със слама, а след това, от един втори пласт – от вар и пясък. Върху така

пригорвената основа са нанесени картини, на които фигурите са били предварително контурирани с някакво острие.

Рисунка: Васил Атанасов

Във фревските личи един широк замах, в който аскетизмът е поставен на последен план. Макар фигурите да са изписани грубо, обаче, от тях се вижда, че художникът е познавал добре човешката анатомия и мускулна динамика.

Кавалетните икони на темблото са от по-друга, по-късна епоха. От тази съща епоха са и неделните икони.

В една от олтарните ниши – протезиса, има един надпис от 1743 година, който установява датата на възобновената черковна живопис. Той макар в единия си край да е полуизтрит, може пак да се прочете. Надписът е написан с тъмно-червена, кафяна боя – букви върху бяло поле, с църковно-славянски печатан и скорописен шрифт, с неправилни, за тази епоха, окончания без каквито и да са конвенционалности в израза.

За отбелязване е, че в поменика на този надпис на възобновителите на черковната стенна живопис има красиви женски имена като Ружица, Мирка и др.

Темблото е поставено върху четири колони, а кръстът е поставен между два позлатени дракона, които са оградени с орнаменти от растителното царство. Драконите и кръстът като че ли са от по-стара епоха, вероятно от времето на построяването на черквата.

Прави впечатление, че всички черковни и други паметници от това естество, които могат да хвърлят светлина върху миналото на този край, и създадената веротърпимост, на която те са резултат, са изоставени на произвола на тяхната съдба. И поради това, в една епоха „уж“ на култура, тези паметници се изнизват един след друг, без някой от нас да си дава сметка за тяхната ценност и значение.

В миналото - „невежествените“, както в сегашните времена се таксуват ратниците от нашето възраждане, са имали по-ясна представа за нуждите от тези паметници за българското племе, поради което са ги и пазили като зеницата на очите си.

Имаме, действително, черковен музей, който оспорва равното на другите да се грижат за тези паметници, обаче, под мъдрата негова управа, лато че ли не е далеч денят, когато от тези ценности на миналата българска култура, няма да има и помен. А бяха времена, когато свещеникът стоеше винаги начело на всички обществени предназначения и служене за назидание и пример, обаче, сега, като че ли е проиграна тяхната роля. Защото аз не видях никъде във Врачаската област, а вярвам и в другите да е тъй, където някакви грижи да се полагат за тези старинни постройки, защото вероятно не дават никакъв приход. Напротив, видях, обаче, че те са поверени на овчарските грижи, които ги използват за да пладнуват в тях на хлад селските овце, крави и кози, та дори и свине, както беше случаят с Каменополската черква.

Време е да си спомним и за тези старинни сгради докато съвсем не са изличени, защото те в миналото са били обединителното звено между народа и светата черква, което даде възможност за възраждането на българското племе, от което се роди и неговата политическа свобода.

Време е да се закрепят порутените старинни черкви, за да се запазят както самите постройките, тъй и самите фрески, които само могат да хвърлят светлина за миналото на този край. Защото те са останали единствената връзка между Искъра и Морава, като неми свидетели за подема на българската култура в тези краища. А необходимите средства, потребни за тяхната издръжка не са в недоимък за светата черква и вярвам, че тя може да си позволи този „раскош“, както се изразява един от светите старци. Защото това се налага от ролята, с която се е нагърбила спрямо старините, за които създаде дори и музей, чрез който иска да възкреси миналото, за назидание на младежта, за да знае и тя, че и светата църква има дял в свободата, с която се гордеем и ни дава възможност като българи с народностна култура, посред грабежа на родните полета от нашите съседи – още да живеем.

БЕЛЕЖКИ / NOTES

1. Found and compiled by V. V. Toshev, toshev@chem.uni-sofia.bg
2. Преди – Влашко село, Врачанска околия.

ЛИТЕРАТУРА

Atanassov, V. (1937). Царевоселската старинна църква. *Мир*, бр. 11106 от 31 юли 1937 г.

Бояджијева, Ц. (1944). Баща ми: спомени. София: Соб. изд.

© 2020 Venets: Editor

